

Sveti Vinko: svetkovina hrvatskog vinogradarskog sveca na području Srijema

*Maja Flajsig**

Sažetak

U radu se prikazuju rezultati istraživanja običaja svetog Vinka u zajednicama srijemskih Hrvata, provedenog travnja 2017. u mjestima Sot, Petrovaradin i Novi Slankamen, i u siječnju 2018. godine koje je dopunjeno istraživanjem i u Starom Slankamenu i Rumi, gdje je autorica obavila istraživanje metodom sudjelovanja s promatranjem. Prikazuju se karakteristike vinogradarskog običaja koji obilježava početak vinogradarske godine, te način na koji su se one mijenjale tijekom vremena, kao i razlike i specifičnosti u izvodenju običaja u istraženim lokalitetima. Sociobiološke okolnosti koje uvjetuju preoblikovanje običaja ili njegovo izostajanje bit će istaknute kako bi se stekao pomniji uvid u svakodnevni život i njihov odraz na kulturnu baštinu područja.

Ključne riječi: sv. Vinko, vinogradarski običaj, Srijem

Uvod

Od 3. do 7. travnja 2017. godine provela sam terensko istraživanje proslave hrvatskog vinogradarskog sveca, svetog Vinka u tri mjesta: Petrovaradinu, Sotu i Novom Slankamenu.¹ Drugo dopunsko i kontrolno istraživanje provedeno je od 21. do 23. siječnja 2018. godine u Petrovaradinu, Rumi, Novom Slankamenu i Starom Slankamenu. Na sam dan sv. Vinka 22. siječnja obavila sam istraživanje metodom sudjelovanja s promatranjem u Rumi. U ovome radu prikazuju se glavni elementi običaja koji se vezuju uz sv. Vinka, vinogradarskog sveca, te razlike i sličnosti u proslavi koje se pojavljuju u hrvatskim zajednicama istraženih srijemskih mjesta.

Blagdan svetog Vinka

U ovom poglavlju namjeravam dati uvid u obilježavanje sv. Vinka u susjednim hrvatskim krajevima. Blagdan svetog Vinka tradicionalno se u Hrvatskoj obilježava

* studentica diplomskog studija povijesti umjetnosti i etnologije i kulturne antropologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

¹ Istraživanje je provedeno u okviru kolegija „Prakse terenskog istraživanja“ pod mentorskim vodstvom prof. dr. sc. Milane Černelić.

22. siječnja te označava početak vinogradarske godine. Među najznačajnije blagdane Iloka i njegove okolice Jadranka Grbić uvrštava i svetog Vinka, navodeći kako se u siječnju održava: „(...) dan svetog Vinka, zaštitnika vinograda, kada se ‘ide svetit vinograd’ blagoslovljenom vodom. Taj čin završavao je zajedničkim druženjem u vinogradu uz pečene kobasice i slaninu“ (1992: 288). Već i ovaj jednostavan opis blagdana ukazuje na kohezivnu ulogu u društvu, koja se očituje kroz druženje unutar zajednice. Posvećivanje vinograda na dan svetog Vinka (*Vincencija*) spominje se i u susjednom vukovarskom kraju, gdje se na ogoljelu lozi objesi kulen i pritom izgovara: „Daj Bože neka bude taki grozd ko kulen“ (Černelić 1998: 137). S obzirom na to da su istraživanja blagdana svetog Vinka, za razliku od istraživanja svetog Martina koji označava kraj vinogradarske godine, rijetka, dat ću osvrt na dosadašnja istraživanja. Vesna Kolić-Klikić u članku „Sveti Vinko – patron vinogradara sjeverne Hrvatske“ navodi kako je slavljenje ovog blagdana specifično za područje sjeverozapadne i sjeveroistočne Hrvatske, te da ga slave i pečuški Bošnjaci budimskog predgrađa u Mađarskoj i vinogradari slovenskih krajeva. Svrha blagdana je blagoslov loze i proricanje jesenjeg uroda (usp. Kolić-Klikić 1995: 149-152). Osim blagoslivljanja loze, u sjevernoj se Hrvatskoj ona i obrezuje, te se par *ključica* loze odnosi kući, gdje se ostavlja u toploj vodi kako bi *bacila cvijet*, prema čemu se kasnije proriče kako će loza roditi. Toga se dana prate i vremenske prilike, koje prema vjerovanju nagovijestaju kakvo će vrijeme biti. Na temelju vlastitih terenskih istraživanja V. Kolić-Klikić iznosi razliku u obilježavanju vinogradarskih svetaca u spomenutim područjima Hrvatske. Naime, u sjeverozapadnoj Hrvatskoj slavi se i sveti Martin čije je značenje naglašenije negoli ono svetog Vinka, dok u sjeveroistočnoj Hrvatskoj primat ima sv. Vinko, kao što je slučaj i u Srijemu. Nadalje, u sjeveroistočnoj Hrvatskoj u ovom blagdanu sudjeluju i žene. One tijekom ovih svetkovina obavljaju izvjesne magijske i apotropejske postupke koji međutim nisu zabilježeni na području Srijema te se stoga njima neću baviti u ovom poglavlju (usp. *ibid.*). Autorica također naglašava da ponegdje stari vinogradari ne dopuštaju ženama odlazak u vinograd ne bi li spriječili nesreću u vinogradu. Naime, prisutnost ženskog svijeta u vinogradima otvara mogućnost da vinograde potuče led, stoga im se ponegdje zabranjuje sudjelovanje u običaju. Takva zabrana poznata je i u nekim lokalitetima u Srijemu, o čemu će također biti govora u daljnjim poglavljima. Autorica u ovom preglednom radu pojašnjava slijed radnji koje se događaju tijekom obilježavanja blagdana sv. Vinka. Prvo što se čini je postavljanje suhomesnatog proizvoda na panj i blagoslivljanje vinograda. Potom slijedi druženje oko vatre uz konzumiranje vina i mesnih proizvoda. Ovaj je običaj ponegdje popraćen pucanjem iz pištolja ili puške kako bi se odagnao led u nadolazećoj godini, što je poznato i u Srijemu (*ibid.* 151). Zaključno autorica napominje kako nema elemenata po kojima bi se sveca Vinka moglo povezati s vinom i vinogradima te pretpostavlja da je u narodnu tradiciju unesen zbog svojega imena, što je objašnjenje koje se i meni nametnulo tijekom istraživanja u Srijemu (*Ibid.* 153).

Običaje koji obilježavaju dan *sv. Vincencija*, kako ga u Srijemu nazivaju, prikazat će se prvo zasebno za svaki lokalitet, jer osim sličnih karakterističnih elemenata po kojima je ovaj običaj poznat u istočnom i u zapadnom Srijemu, u Slavoniji i Bara-

nji, postoje i razlike uvjetovane individualnim obilježavanjem ovoga vinogradarskog blagdana pojedinih kazivača u nekom lokalitetu pod utjecajem raznih faktora.

Petrovaradin

U Petrovaradinu je istraživanje provedeno 4. travnja 2017. godine. Petrovaradin je mjesto u kojemu se, kako kaže kazivač Kazimir Peške *vodi polugradski život*, te ga tako kazivači oduvijek percipiraju. Situacija je uvjetovana i prijemom spram pravoslavaca koji se u ovom mjestu možda i najviše osjeti u kazivanjima. Primjerice, negiraju vjerovanja koja smatraju praznovjerjem, a koje prakticiraju Srbi, za razliku od Hrvata koji su pobožno vezani uz Crkvu. Smanjenje postotka hrvatskog stanovništva, prema kazivačima, utječe na gubljenje običaja, o čemu svjedoči i kazivanje Ivana Klajna: *Kad su svi bili Hrvati ovdje, svi su išli u Vincencije, ispala bi fešta*. Slično potvrđuje i kazivač Josip Grginčević te navodi da je *Petrovaradin, da ti tako kažem, jedno specifično mesto koje je svojevremeno imalo dosta Hrvata, međutim mnogi su izumrli, porodice su smanjene zbog standarda i malo dece*. Nadalje ističe da pokretačku ulogu često ima samo jedna osoba: *Sad je to sve pomrlo, nema koga da povede ljude, nema kolovođe*.

Kazivač Kazimir Peške tvrdi da se više ne ide u vinograd, te se svetkovina obilježava u kući, dok Ivan Klajn ističe kako mladi danas odlaze u šumu proslaviti *Vincencije*. Kazivač Josip Grginčević navodi da se ova praksa obnovila unazad deset godina, te je trenutno u porastu: *Prije petnaest godina sigurno nije bilo. Posle oslobođenja to je nestalo, bili su teški uslovi i za svećenike za sve. (...) Sad se obnavlja, obnovili su i taj krst i sve*. Pedesetih godina 20. stoljeća ljudi su išli u velikim skupinama u vinograd, zajedno sa svećenikom (Slika 1).

*Slika 1. Dolazak u vinograd na dan svetog Vinka.
Fotografija u vlasništvu Nevenke Župančić.*

Josip Grginčević navodi kako je prije na raskrsnici ispred vinograda bio postavljen: *... beli krst, oko kojeg bi se ljudi okupljali na svetog Vinka, došao bi i svećenik nekad. Imali bismo tako više krstova, bio je i crveni. Tako bi se ljudi okupljali oko krstova i obavljali te neke stvari.*

Nadalje navodi kako bi se vinograd redovito krstio svetom vodom, na četiri strane svijeta. Kazivač Vinko Miler kazuje da se čokot polio vinom *... da bude rodna godina*, te potvrđuje da je taj postupak imao i efekta: *Mi idemo dugo godina kod tog čoveka i taj čokot kad se oreže, tu tolko grožđa bude, to je neverovatno. Taj čokot bude tako rodan.* Nakon krštenja vinograda:

... okrenula se kobasica na ražnju sa slaninom, lukom, vina se pilo... I to je to. I onda kad se završilo, onda se u žar malo tamjan, da se malo raspline. (...) *Ima tamo i harmonike dve dođu, i sviranje pevanje i bude znaš onako dobro, razveseli se društvo malo.*

Društveno kohezivnu ulogu proslave svetog Vinka naglašava i Josip Grginčević kada ju uspoređuje s mobom: *Tako su se ljudi družili, dok su radili skupa, isto tako je i s Vinkom.*

No ima i drugačijih praksi obilježavanja svetog Vinka. Kazivačica Nevenka Župančić navodi kako njen sin odlazi sam u vinograd jer nema društva, za razliku od ostalih. Pokušao je zvati svećenika da mu pokrsti vinograd, koji je to odbio, na što se kazivačica kritički osvrnula. Ne nosi ni kobasice u vinograd. Međutim, iz vinograda donosi odsječenu lozu kući, no ne sa svrhom proricanja kakva će biti godina. Vinova loza u vazi u njihovoj kući ima samo dekorativnu svrhu (Slika 2). Josip Grginčević ne zna da su se grančice nosile kući, a ni ostali kazivači to nisu spomenuli.

Slika 2. Pogled na prozor Nevenke Župančić s odrezanom vinovom lozom. Snimila Maja Flajsig 2017. godine.

Planirano promatranje sa sudjelovanjem u Petrovaradinu koje se trebalo održati 21. 1. 2018. (dan ranije nego u Rumi, jer se ovdje u vinograd ide nedjeljom), nije mi bilo omogućeno. Naime, kako sam saznala od koordinatora terena Daria Španovića, promatranje sa sudjelovanjem mi je bilo onemogućeno zbog mog roda. Međutim, razlog nije pretpostavka da će vinograd manje roditi ako ženski svijet posjeti vinograd tijekom svetkovine, već zbog toga što su muškarci koji su polazili u vinograd zaključili da će, ako jedna žena ide, i druge žene htjeti otići u vinograd, a običaj su htjeli proslaviti samo u muškom društvu.

Sot

U Sotu je istraživanje provedeno 5. travnja 2017. godine. Sot je selo koje, kako saznam po riječima koordinatora Daria Španovića *nije bilo dirano* za vrijeme Domovinskog rata. Dakle, međureligijski dijalog u ovom selu nije narušen u toj mjeri kao u ostala dva sela. Odnosi religijskih zajednica prijazniji, te saznam da pravoslavci pohode svetkovine sv. Vinka u društvu svojih prijatelja, a isto se događa i za slavlja svetog Trifuna, kojega obilježava pravoslavno stanovništvo Sota. Kazivačica Kata Vulčević govori kako su i njen muž i ona u „miješanom“ braku, no oboje prakticiraju svaki svoje vjerske običaje. Svetkovina sv. Vinka bila je zanemarena je u vrijeme komunizma, no zadnjih desetak godina običaj se obnovio.

Odgovori kazivača o sudjelovanju svećenika u običaju se razlikuju. Bilo je uobičajeno da svećenik dolazi posvetiti vinograd, no ne u sve vinograde. Kazivačica Kata Vulčević svjedoči o obilježavanju sv. Vinka u svećenikovom vinogradu:

Pa nekad je svećenik bio ... svećenik je imao jako veliki vinograd i onda smo mi se svi skupljali išli smo kod njega, i to se onda samo kod njega, nije u sve vinograde išo, a mi smo nosili svetu vodu u svoj vinograd, a on je imao veliki vinograd i onda mi svi tamo odemo, to se posveti, i onda on di se pridruži. Pridruživao se on narodu, al se kod njega svetio vinograd.

Kata Vulčević opisuje običaj u kojemu je i ona sama sudjelovala. Vinograd se blagoslovio svetom vodom i vinom Na čokot se vješaju kobasice, a čokot se oreže i zalije se sa vinom i posveti:

Odreže se jedna loza pa se ta loza polije kao da se moli, to se sve tamo molilo da se rodi, da bog da to sve (...) Očenaš, i onda dabogda onda sipaš one kapljice pa koliko kapljica toliko litrica (...) pa dragi Bože daj nam ovo, pa dragi Bože koliko kapljica toliko litrica (...) izmoli se dragi Bože sačuvaj nas od groma, sačuvaj nas od onoga...

I ostali kazivači potvrđuju da se molitva prakticirala u svrhu zaštite vinograda od groma, leda, snijega.

Prema kazivanju Mije Dovčaka, u njegovoj obitelji se sv. Vinko posebno svečano obilježavao:

Moj pradede je bio Vinko, Živković Vinko. I njegov otac isto bio Vinko. I oni su živeli, ovo je njihov temelj. I onda smo mi, pored toga šta celo selo slavi Vin-

kovo, mi smo posebno, majka je još držala tu tradiciju i ona je svake godine na Vinkovo radila prelo za žene, kuvala šunku, krompir salatu i kuvala ručak i knedle radila, muškarci su bili u vinogradu.

Svećenik nije u svakoj obitelji blagoslovio vinograd, pa tako ni u njihovoj obitelji, već su to oni sami činili: *Pa odrežeš jedan čokot pa onda kobasice slanina sve se to obesi oko čokota, onda se čokot oreže i zalije se sa vinom, posveti.* Njegova kćer Darija Mendan naglašava da se ovaj običaj najviše održava radi druženja, što potvrđuju i drugi kazivači, no za razliku od drugih u njezinoj se obitelji sv. Vinko kontinuirano obilježava:

Ne ko nekad znaš, al mi imamo mali vinograd, nemamo veliki, moj muž, mislim i tata i deda uvek smo išli, uvek i da je bilo snega mi smo uvijek išli makar odemo do vinograda i vratimo se kući ako ne možemo peći. I onda isto kad idemo nosimo kobasicu, slaninu isto naloži se velika vatra isto kako su nas stari učili da se sveti čokot, da se jedan čokot oreže da se okolo, onda je majka uvek govorila da moliš i to vino svetu vodu i onda ideš oko vinograda što nije velik onda ideš oko celog vinograda, samo okolo kao obidemo i ono taj jedan čokot se oreže i onda se naloži vatra i onda se skupi većinom ja sam udana već 20 godina, moj muž ima stalno društvo koje ide pa ponese ako je hladno ako je mokro ponese bale slame pa posedamo oko vatre i onda se peče i druženje mislim onako najviše radi druženja. (...) Je i tradicija ali druženje i svi to vole pošto je ono zima i taj jedan dan. I taj dan nikad nije nikom hladno i nekad idemo iz vinograda, već je mrak padne već ne vidimo ni di idemo!

Nadalje navodi da je slavljenje svetog Vinka jedan od razloga okupljanja njihove obitelji koja živi u Iloku, kamo su se odselili i nemaju svog vinograda.

U vinogradu se loži vatra, peku se kobasice i slanina, pije se vino (Slika 3). U Sotu je bilo i ranije uobičajeno da žene i djeca odlaze u vinograd. Kata Bohnički spominje da su žene donosile *krofne*, *lepirice*² i *breskorke*.³

Slika 3. Obitelj Dovčak i Mendan u vinogradu na blagdan sv. Vinka 2017. godine. Fotografija u vlasništvu Darije Mendan.

² ... to se tanko testo razvije i peče se na masti hrskavo bude...

³ ... bijele bundeve... pa to bi se tako naribalo, pa razvlačilo se testo kao za štrudlu.

Svi kazivači otvoreno govore o tome kako se pucalo za vrijeme slavlja, te kako se danas većinom puca iz petardi. Kata Vulčević napominje da se u svetkovinama koristio top za pucanje, kojeg posjeduje njen muž, te nam ga tijekom intervjuiranja pokazuje (Slika 4). Nadalje govori o upotrebi toga topa:

To je kod nas i kad su rođendani bili i kad imendani i kad bude Božić, dođe prvo sveti Stjepan, pa sveti Ivan, to je celo selo grmilo od tih topova, s tim se išlo čestitat, dođe ispod prozora, i to namesti, i to je bila čestitka, i to otkako ja vama ne mogu kazati koliko je.

Slika 4. Top za pucanje u vlasništvu obitelji Vulčević.
Snimila Maja Flajsig 2017. godine.

U vrijeme komunizma običaj se nije otvoreno obilježavao, Kata Vulčević svjedoči kako se u to vrijeme prakticiralo u njezinoj obitelji:

Pa onda se nije smelo pucati, zato su to i kako da kažem iskorenili, zato što se nije smelo, to da se smelo ja verujem to je svaka kuća kod nas imala i najvjerovatnije to, nije se smelo. Išlo se to tako, išli smo i mi, ja kad sam imala 17-18 godina sam išla, a to samo odemo i posvetimo, izmolimo neki očenaš, tata tamo odreže parče loze (...) turije u džep da niko ne vidi i zdravo, tako je to bilo kad se nije smelo. Bilo nam je sve zabranito. Zato ti mladi i ne možedu da znaju jer je sve to išlo kradom...

Kazivač Perica Dermišek je pred desetak godina započeo ponovno obilježavati blagdan svetog Vinka. S kazivačem odlazim u njegov vinograd, gdje mi pokazuje u kojem se dijelu vinograda običaj izvodi i kako se svećenik po njemu kreće, čime stječem uvid u raznolikost prakse (Slika 5). Naime, kazivač mi pokazuje kako svećenik sveti čitavi vinograd, što se razlikuje od ostalih kazivanja u Sotu i u drugim lokalitetima. Kazivačica Katica Bohnička navodi da se vinograd sveti na četiri strane svijeta. O razlici u obilježavanju običaja u prethodnom razdoblju i nakon obnavljanja kazuje sljedeće:

Pa slavili smo, ali ne u toj meri koliko sade. Bilo je nešto da kažem ovaj skromnije nego sade i u krugu porodice a sad je to malo daleko na širem nivou. (...) I onda smo mi tako i da kažem neku tradiciju uspostavili i to ide od devedeset možda pete, šeste na nekom većem nivou, a dotad je sve bilo skromnije malo, kumovi prijatelji i tako, eto a sad nas bude 30-40 i onda ovaj sad dolazi svećenik i on isto dođe da to posveti. Prije toga imali smo jednog svećenika ja sam ga zvao on nešto odupiro se, nije hteo, dal se bojo dal' šta ja znam, uglavnom sad ovaj dolazi. (...) Znači tamburaši dođu gore, onda pečemo slaninu, kobasicu, posvetimo, i onda cela procesija dolazi dole i onda jedan od prijatelja dole ima neku salu i onda tu pravimo večeru i bude žurka do kasno uveče eto to otprilike tako bude.

Slika 5. Vinograd Perice Dermišeka u Sotu. Snimila Maja Flajsig 2017. godine.

Mijo Dovčak mi objašnjava na koji se način upotrebljavala loza koja se odsjekla pri blagoslovu vinograda na svetog Vinka. Naime, iako njegova kćer naglašava da praznovjerju nije bilo mjesta u njihovoj kući, on mi pojašnjava kako se iz odrezane loze promatralo je li biljka dobro prezimila na sljedeći način:

Pa je, to se predvidjelo, to se donášalo kući, pa se stavljalo, bila jedna tepsija s rupama, u njoj bila voda. Doneseš u dnevnu sobu, isečeš koliko si orezo i za osam dana ono izbací, i koliko izbací tolko će roditi i onda se znalo koliko treba orezati.

I Kata Vulčević potvrđuje: A tu lozu smo poneli kući to toliko znam. Pa držala se u vodi ja znam terala je, i dok je terala terala, neki put su to znali i posadit... te spominje kako se tijekom berbe rezala loza za izradu evenke, što nije potvrđeno ni u jednom drugom selu:

To se seklo u berbi, onda odsećemo sa lozom i onda se te loze tako se pravilo kao ko kupola dole da visi tako napravimo i to ostane do proleća... kao ukras al ga jedemo. To dugo stoji i onda mi to tako cele zime smo grožđa imali, nismo morali ko sad, jedemo grožđe što je sve prskano, ne bi to ni stajalo da se ne prska.

Katica Bohnička jedina govori o praksi postavljanja loze odrezane na svetog Vinka na grobove vinogradara. Loza se ne nosi kući kako bi se iz nje pricalo, već služi kao zalag sjećanju na umrle. Za taj je običaj saznala od svoje bake te ga je i sama prakticirala; ne zna da li ovaj običaj još netko prakticira, a ostali kazivači ga nisu spomenuli.

Novi Slankamen

U Novom Slankamenu je istraživanje provedeno 4. travnja 2017. i 23. siječnja 2018. godine. Novi Slankamen je selo obilježeno razdorom koje je uzrokovao Do-

movinski rat. Ondje se, za razliku od Petrovaradina, prijemor ne osjeća toliko direktno, no prisutna je atmosfera trpljenja i intenzivnih pokušaja očuvanju nacionalnog identiteta. Prema kazivačima, 80 % stanovništva je srpsko, naspram situacije prije devedesetih godina, kad je stanovništvo bilo većinski hrvatsko. U Novom Slankamenu sam se, kao poznatom vinogradarskom području, nadala boljim rezultatima, no oni su izostali iz spomenutih razloga. Naime, proizvodnju su preuzeli lokalni tajkuni, pa tako i opada broj ljudi koji slave svetog Vinka. Marica Krčelić spominje jednog svećenika koji se nije uključivao u obilježavanje običaja koji su za zajednicu bili važni, što je utjecalo na koheziju zajednice, te shodno tome očuvanju pojedinih običaja, među njima i svetog Vinka.

Ista kazivačica svjedoči kako se blagdan svetog Vinka obilježavao do sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća:

Pa pričali su kad su išli do koleba pa je bilo tih starih ljudi deda baka, odu jedan dan pre pa se tamo dogovoru kuvaju pa malo spremaju pa piju, pa su moji imali onda... onda je bio Mikloš župnik onda on tako ode do Rajkovičke Luke, tu je bila velika kuća, onda se tu skupu, odu održe neku kao malu molitvu, izidu do čokota i tamo bi se molili, blagoslovili, vratili, pili pričali eto. To je bilo o Vinku, to su išli desetak, 15, 20 ljudi.

Dok je taj svećenik bio u Slankamenu redovito je odlazio posvetiti vinograde:

Uvijek, godinama i to se išlo u jednu kuću, Rajkoviću koji su bili gazde i tamo se izmolilo, imali su 2-3 jutra u komadu vinograda Rajkovići, deda Mata je tad bio, pa Krčelić, pa deda Lada gore, pa bilo je. Onda su ovi tako koji se skupu, bio sneg, bio led, celo vreme oni su išli i tamo su celi dan bili na Vinku i još nekad idu i uveče da se založi, bilo onih zidanih furuna da bude toplo da. Kad obave napolju onda idu tako u 2-3 vinograda malo.

Osim muškaraca: ... išle su baš onih 5-6- desetak onih domaćica da sredu kuću da bi skuvale, da bi umesile štrudlu, krofne i tako nešto da bi se tamo služili. (...) Kobasice, slanina na žaru, i kuvo se pasulj, sarma...

Kazivač Franjo Pažina također potvrđuje da se u ranijem razdoblju u vinograde išlo u društvu i do 15 ljudi:

Ponesemo vina, kobasica, meze, odemo gore, orežemo dva tri čokota, zalijemo vinom, prekrstimo onda mora da bog da da bude loza zdrava a i gazda normalno... Mora se malo i popit, nosi se vino, popije se, zamezi se kobasicom, nekad smo znali pevati ori se planina al sad je sve to manje.

On i danas odlazi slaviti svetog Vinka. Rođen je u Slankamenu, iako njegov otac dolazi iz Hercegovine, tako da se u ovom slučaju ne radi o prenošenju tradicije s generacije na generaciju.

Novi Slankamen je jedino selo u kojemu u potpunosti izostaje praksa nošenja svete vodice. Dok se u Sotu ona miješa s vinom, u Novom Slankamenu se sveta vodica koristi jedino u slučaju da u vinograd dolazi svećenik, no o tome nema konkretnog kazivanja. Kazivač Stjepan Gregurić tako navodi kako kada polazi u vinograd na dan svetog Vinka čokot uvijek polijeva vinom, prekrsti se i pomoli, te i sam popije

vina. Od kolača se i danas donose *štrudle* i *krofne*. Ako sv. Vinko pada na radni dan odlazi se u vinograd poslije posla, a ujutro ako je: *slobodan dan*, i *strogo idemo peške*, *ja nisam dao prevozom da se održi neki duh i sve (...)* Žene naprave *slanih kolačića nose se kobasice, sira, većinom mesa*. (Franjo Pažina).

Marica Krčelić potvrđuje kako se i ovdje loza odrezana za svetog Vinka polagala na grob vinogradarima, te se ista praksa obavlja i danas, iako se običaj više ne održava:

To su donijeli kući i onda su nosili starima na groblje. Moj unuk se sad i ove godine seti, a pošto nemamo vinograd napolju kaže on: „Baba ti znaš šta je danas?“ Reko: „Znam.“ „Sveti Vinko“, kaže on, uzima i otišao u baštu, ima tri reda onog što ne prska i odseko i kaže: „Idem ja sad na groblje da odnesem svom dedi, pramdedi i čukundedi.“

Kazivačica Slavica Gregurić takve prakse odnošenja predmeta na grob komentira: *Takve stvari više pravoslavci rade, mi Hrvati to ne radimo*. Kazivač Stjepan Gregurić pripovijeda kako se grančice odrezane loze kući nose *samo ako jaka zima bude*. *Pa se oreže, stavi u vodu da bi vidio kako kreću okca, dal izlaze il ne*. *Ovako inače nema potrebe*.

Ivan Gregurić nikad nije bio u vinogradu na dan svetog Vinka, no daje mi oskudni uvid u to kako se taj blagdan obilježavao. Oba kazivača mi napominju da su Rumljani poznati po slavlju svetog Vinka kojeg i danas slave, što su spominjali i kazivači u Petrovaradinu. U Slankamenu, prema kazivanjima većine kazivača izostaje vješanje kobasice na lozu, što je jedan od karakterističnih običaja uz blagdan sv. Vinka. Međutim, Marica Krčelić prema svjedočenju svojega muža, potvrđuje ovu praksu:

Obese se na čokot (kobasicu) kad je bio čokot na tačku, pa metnu parče leba dole i zaliju vinom i dok polivaju polivaju onda metnu ostave i flašu i ta flaša stoji. (...) Sve bi ostavili, oni ulazu dalje unutra. (...) To bi pojele neke životinje koje naiđu.

*Slika 6. Vinograd u Novom Slankamenu.
Snimila Maja Flajsig 2017. godine.*

Ovo je prvi podatak o ostavljanju hrane i pića u vinogradu. S kazivačima Franjom Pažinom i Stjepanom Gregurićem odlazim u vinograd, gdje mi na licu mjesta pokazuju dio vinograda u kojemu se reže čokot (Slika 6).

Prilikom drugog odlaska na teren 23. siječnja 2018. provodim intervju s roditeljima Ivana Gregurića, Stjepanom i Slavicom Gregurić. Kazivač Stjepan Gregurić tom prilikom opisuje kako je prije par dana slavio svetog Vinka. Svećenik im se nije pridružio: *Ma ne, nema toga. Koliko ja pamtim to se nikad nije tako išlo. Nije masovno organizovano, to svatko ode tako sam, pojedinci. Mislim da se to sad i slabo drži.* Nadalje pojašnjava da u vinograd ide svake godine, osim ako napada veliki snijeg, ali naglašava da je to individualni čin. Time ideja o svetom Vinku kao blagdanu koji stvara kohezivne veze unutar zajednice u slučaju Novog Slankamena nije potvrđena. Na temelju svjedočenja Marice Krčelić ipak se može zaključiti da je pred pedesetak godina kohezija zajednice bila čvršća i da se blagdan sv. Vinka kolektivno slavio do sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća i da je u blagoslovu vinograda sudjelovao i svećenik.

Stari Slankamen

Kontrolno terensko istraživanje 23. siječnja 2018. godine u Starom Slankamenu pokazalo je da se ovaj običaj ne održava unatoč vinogradarskoj baštini tog područja. Kazivačica Ružica Krizmanić pripovijeda kako u vinograd na dan svetog Vinka odlazi u druga sela i da se više ne ide u skupinama, jer ovdje više nema ni ljudi ni vinograda. Kazivačica Dubravka Krizmanić dodaje: *Da, ide se individualno. Svatko za sebe. To je sve prodato Rusima.* Iako kazivačice imaju vinograd, ne prakticiraju odlazak u vinograde na dan svetog Vinka, te iznose podatak koji me je iznenadio: *Ne, to jednostavno nije običaj. Nije to tako, nije navika da se ide, ovdje ne.* (Ružica Krizmanić) Kazivač Nikola Krizmanić potvrđuje njihova svjedočenja, te spominje da je to praksa u Novom Slankamenu i da se u ranijem razdoblju ondje skupljalo mnogo ljudi, zajedno sa svećenikom (što je u prethodnom poglavlju prema mojim istraživanjima i navedeno)

U razgovoru s Ružicom Krizmanić spominjem svoj odlazak u Rumu na proslavu svetog Vinka, pri čemu je ona prokomentirala: *Pa da, Slankamen je poznat po vinogradarima. A Ruma, ne znam da Ruma ima neke vinograde. Možda u planini negdje, u brdima negdje gore.*

Danas je upravo obrnuto, Sveti Vinko se u Rumi redovito obilježava blagoslovom vinograda dok je u Starom Slankamenu ta praksa, čini se, već dugo napuštena. Prema ovome iskazu može se zaključiti da je ova praksa u prošlosti bila zastupljena zbog geografskih uvjeta koji pogoduju uzgoju grožđa, no uslijed promjene načina života i napuštanja sela, ona se uvelike promijenila.

Ruma

Terensko istraživanje provedeno metodom sudjelovanja s promatranjem održano 22. siječnja 2018. godine u selu Ruma. Ovo je istraživanje bilo od iznimne važnosti,

Slika 7. Uokvirena slika izložena na zidu Hrvatskog doma u Rumi. Snimila Maja Flajsig 2018. godine.

se sastojala uglavnom od suhomesnatih proizvoda (slanina, čvarci, kobasice), luka, paprike, kupusa i kruha. Čitavo vrijeme se dijelila rakija, crno i bijelo vino, što zbog hladnoće, što zbog tradicije. Malo dalje od stola zapaljeno je šiblje oko čije vatre su

Slika 8. Polazak u vinograd u Rumi. Snimila Maja Flajsig 22. 1. 2018.

ako se uzme u obzir koliko je proslava svetog Vinka u Rumi bila na glasu prema iskazima kazivača iz drugih mjesta, a ujedno je i medijski najeksponiranija. Zahvaljujući tome mogla sam sudjelovati u proslavi iako sam žena. Naime, već niz godina se proslavama priključuju mediji, novinari i televizija, te je tako i ove godine svetkovini prisustvovala novinarka koja je o tome pisala za *Hrvatsku riječ*. Krenulo se iz Hrvatskog doma gdje se ispijala kava prije polaska u vinograd. Na zidovima u domu izložene su brojne fotografije i izresci iz novina o rumljanjskom obilježavanju slavlja svetog Vinka, što svjedoči o tradiciji koja se njeguje i traje (Slika 7).

Krenulo se u vinograd automobilima na udaljenu lokaciju, a zatim se pješачilo do vinogradarske kuće i čokota (Slika 8).

Po dolasku je na stol ispred vinogradarske kuće postavljena hrana koja

se grijali dionici svetkovine te su na duge šibe naboli komadiće slanine i kobasica koji su se pekli na vatri. Kazivači mi pojašnjavaju da Ruma nije niti svinjski niti vinski Srijem, što je uobičajena podjela među srijemskim naseljima, već je ružmarinski, srednji.⁴ Međutim, ipak više pripadaju vinskom Srijemu, stoga se i slavi sveti Vinko, što je započelo unazad par godina. Čitava atmosfera proslave obilježena je uživanjem u hrani i piću, pošalicama i općenito u dobrom raspoloženju, te u ovom slučaju proslava služi kao kohezivno sredstvo povezivanja zajednice. Osim toga, kazivači naglašavaju kako i oni odlaze na proslavu svetog Trifuna svojih pravoslavnih sumješтана s kojima se tom prigodom druže. S obzirom na to da je u Petrovaradinu proslava svetog Vinka pomaknuta dan ranije, na nedjelju, budući da je 22. siječnja ponedjeljak, upitala sam kazivače kako to da oni ne rade, na što su mi odgovorili da se sveti Vinko uvijek slavi kakve god bile vremenske prilike. Ova izjava govori o važnosti kojeg proslava svetog Vinka doista ima za Rumljane, kojih je ovom prilikom bilo deset. Kazivač Antun Matešić navodi da se na dan svetog Vinka nikada nije radilo. Kazivači tijekom boravka u vinogradu spominju hranu koja se prethodnih godina pripremala, pa tako spominju *krompir u gaćama sa slaninom* koji se priprema tako da na polovicu krumpira s ljuskom stave komadić slanine, te ga tako zapeku u pećnici. Čitavo se vrijeme u vinogradu nazdravlja, no zdravice su sasvim spontane i određene trenutkom. U jednom trenutku u vinograd pristizhe župnik Ivica Čatić, te se kazivači međusobno opominju da se malo smire. Kazivači mi pojašnjavaju da svećenik dođe svake godine u vinograd da bi bila rodna godina. Iz razgovora kojeg kazivači vode sa župnikom može se zaključiti kako je odnos između župnika i njegovih župljana vrlo prisan i blizak, budući da je on upućen u njihovu svakodnevicu. Kazivač Antun Matešić navodi kako se tek prije dvadeset godina nanovo počeo slaviti blagdan svetog Vinka, te je on kao dijete također odlazio na proslavu. Nadalje pripovijeda da se grančice tek malo orežu, ne nose se kući, niti se to ikad u Rumi činilo: *Tu se dođe, par čokota se posveti, i to je to*. Međutim, napominje da se na ovom području prakticira odnošenje grančica loze na vinogradarske grobove. Također, napominje da *nisu žene išle u vinograd, al devojke su išle, devojke da*. Započinje blagoslov vinograda, a župnik mi napominje kako ne postoji poseban blagoslov za vinograd, već postoji onaj za njive, pašnjake i za usjeve i uobičajena molitva: *Neću duljiti suviše, većina njih niti ne ide u crkvu* napominje župnik, što ipak dodatno govori o tome da je za stanovnike Rume bitno da župnik održi obred blagoslova vinograda, bez obzira na stupanj njihove religioznosti. *Pa ne možeš svake godine, sada već četvrti put zaredom isto govoriti, onda tako nastaviš iz drugog ugla, pogledaš iz drugog ugla, kažeš neki smisao toga*, kaže župnik, što upućuje na to i da unutar crkve ne postoji specifičan obred

⁴ Nikola Jurca objašnjava: *Vinski Srijem se odnosi na dio Srijema koji obuhvata Frušku Goru i obronke Fruške Gore i koji je poznat po uzgajanju vinove loze i pravljenju vina. Svinjski Srijem se odnosi na tzv. Donji Srijem uz rijeku Savu pa i šire sve do auto ceste i željezničke pruge Beograd – Zagreb i poznat je po stočarstvu a posebice po uzgoju svinja. Ružmarinski Srijem se nalazi između svinjskog i vinskog i prostire se uskim pojaseom uz željezničku prugu Beograd – Zagreb, a nazvan je ružmarimskim jer su stanovnici mjesta kroz kojih je prolazila pruga sadili ružmarin u svojim vrtovima koji su putnici iz vlakova prvo zapazali, a mjesta uz prugu su po pravilu kada nije bilo automobila i cesta bila naprednija i razvijenija od ostalih.*

samo za svetog Vinka. Uskoro započinje obred, sudionici skidaju kape dok župnik pozdravlja prisutne (Slika 9):

Blagoslov od Boga koji je svojom mogućnošću stvorio i providnošću obogatio zemlju ljudima kojima je dao da ju obrađuju te prime plodove za uzdržavanje svog života. Dok Gospodinu njegovu darežljivost zahvaljujemo, naučimo prema evanđelju najprije tražiti kraljevstvo Božje i njegovu pravednost. Ta će nam dodati sve drugo što nam treba. Poslušat ćemo sada, dragi braćo i sestre, priču iz knjige Postanka.

Slijedi čitanje kraćeg odlomka iz knjige Postanka (1, 11-12, 29-31) te Psalma 104 nakon kojega svećenik upućuje riječi:

Evo riječ Božja nas podsjeća na to da sve ovo što vidimo, u čemu se krećemo, što gledamo oko sebe i ono što dodirujemo, što u sebe unosimo, što se u nas ugrađuje kao građivni sastojak našega života, sve je to njegov dar. Reći će inače jedan teolog, prije ulaska u monaštvo, veliki pjesnik latinoamerički, sve je oko nas jedna velika euharistija. Sva bića se hrane jedni drugima. Isus je nama dao euharistiju, kruh života vječnoga, ali i mi kad počnemo jednoga dana u ovoj zemlji sremskoj i mi ćemo jednog dana hraniti travu, hranit ćemo vinovu lozu, hranit ćemo i druga bića, svojih ili onih što smo nekoć bili. Danas drugi nas hrane, sutra ćemo mi druge hraniti. To je ta sva mudrost Božja koja zapravo uzimajući stvarnost iz ovoga našega svijeta nam želi dočarati ono što se događa na oltaru Božjem. U Starom zavjetu, Izrael je bio vinograd Božji. Nasad Božji. Doduše nasad koji je često degenerirao, izrađao vinjadu, a Isus je ispravljajući greške svojeg naroda, noseć naše grijeha, rekao: Ja sam trs! Ja sam onaj pravi čokot. Ako ste loze na meni, na tom živom trsu i vi ćete donijeti plod. Ostanite u meni i ja u vama. Evo mi ćemo sada sklopiti naše ruke, uzeti naš dug prema

*Slika 9. Blagoslov vinograda u Rumi 22. siječnja 2018.
Snimila Maja Flajsig.*

nebu, da bi ova Isusova želja bila čokot i trs našeg novog nasada, da bi ta želja u našim životima bila ispunjena i bila ostvariva.

Svećenik sada započinje molitvu vjernika, potom svi skupa mole molitvu Oče naš, a sam čin završava svećenik sljedećom molitvom:

Bože, ti si od početka svijeta u svojoj providnosti naredio da zemlja rada zelenim biljem i rodi svakovrsnim plodovima. Sijaču pružaš sjeme i daješ kruh za hranu. Podaj, molimo te, da ta zemlja, po tvojoj darežljivosti već plodna, radom ljudskih ruku obiluje još bogatijim urodom: da te tvoj narod, obasut tvojim darovima, ovdje i u vječnosti beskonačno slavi. Po Kristu Gospodinu našem.

Narod odgovori: Amen. Nakon obreda župnik škropi čokote na koje su prethodno postavljene kobasice svetom vodom, a ostali sudionici obrezuju grančice loze i počinju pjevati pjesme: „Haj caj vinca rumena“ i „Da je flaša čaša“.

Novinarki *Hrvatske riječi*, svećenik je dao sljedeću izjavu:

„Tradicija proslave blagdana sv. Vinka, unatoč sve manjem broju vinograda u Rumi, i dalje živi. 'Ja u njoj vidim želju čovjeka koji prepoznaje blagodat vina i dar Božji koji vidi u vinogradu, grožđu i vinu. Odvjkada su postojala i suprotstavljena mišljenja. Jedni su s vinom pretjerivali dok su drugi bili skeptični prema svakoj trunčici alkohola. Sveto pismo nas uči da je vinograd, grožđe pa i vino koje se može konzumirati u umjerenim količinama, ipak Božji blagodat. Ono može razvedriti srce čovjeku. U tom smislu vidim da se ljudi rado odazivaju na blagoslov vinograda, osjećajući da je tu na mjestu rada i truda i muke ujedno i mjesto gdje se rađa radost. I za sve to skupa treba tražiti Božji blagoslov. Isus Krist nas kroz određeni rad i disciplinu dovodi do radosti koja se krije u vinu ili u grožđu kao jednoj izuzetno zdravoj hrani', ističe župnik Ivica Čatić.“ (Darabašić 2018, 35)

Ubrzo nakon toga svi sudionici kreću iz vinograda, zupućuju se u vozila i prema kulturnom domu odakle se i krenulo u vinograd. Sudionici postavljaju stolove s hra-

Slika 10. Proslava svetog Vinka u kulturnom domu u Rumi 22. siječnja 2018. Snimila Maja Flajsig.

nom i pićem dok sa zvučnika svira popularna narodna glazba. Služi se rakija i vino, gibanica, *krompir u gaćama*, *krofne*, hladetina, kobasice, slanina i drugi suhomesnati proizvodi, kiseli kupus, razne pogačice, kruh, svježi sir, sirnica i zeljanica (Slika 10). Druženje traje „... u prostorijama Društva do kasno u noć. O ugođaju nećemo pisati, njega treba doživjeti. Pogotovo ako ste ljubitelj dobre hrane i kapljice.“ (ibid.)

Tijekom druženja u razgovoru s anonimnim kazivačem saznajem da se u Rumi za ovu svetkovinu koristi jedino naziv sveti Vinko i da su slavlje uspostavili tek prije petnaest godina:

Kad sam ja predsedniku društva pokojnom Zlatku predložio da i mi slavimo. Slavimo, pošto mi ne slavimo pošto društvo Matija Gubec ima pravoslavaca, a oni slave Trifuna. I onda mi idemo kod jednog koji ima lepi vinograd tamo dole, pa reko hajde da i mi slavimo da idemo i kod nas i otad smo to ustanovili.

Također napominje kako smatra da se običaj revitalizirao zbog načina na koji se vino konzumira u Rumi: *Mi ovdje u Rumi smo jedinstveni što se ne pije vino s vodom. Ne meša se voda i vino. Ono se pije onako kako je napravljeno.* Jedino on spominje i vjerovanja vezana uz svetog Vinka:

Kaže, ako se vrabac okupa u vodi, bit će rodno, bit će vina. (...) I kaže, ako kapa voda s krova bit će vina. Ali sad se to ne gleda. Orežu se okca, stave se u toplu vodu i onda ako izbiju po pupoljcima znaš hoće biti rodno.

Međutim, s obzirom na to da se ovakva praksa ne provodi nigdje drugdje u Srijemu, indikativan je odgovor na pitanje o tome kako znaju na koji način se sveti Vinko obilježavao: *Pa ja znam s televizije. Gledam kako se u pojedinim delovima slavi i onda smo preuzeli.* Nadalje, kazivač napominje da žene ne sudjeluju u proslavi niti u vinogradu niti pri povratku u prostorijama društva, te to nisu nikada ni običavale, već spremaju hranu koju muškarci, koji taj dan ne rade, nose u vinograd.

Sličnosti i razlike proslave sv. Vinka u istraženim srijemskim mjestima

Pri usporedbi sakupljenih podataka koji su sistematizirani prema setu postavljenih pitanja, zaključila sam da je bitno razgraničiti kategoriju prošlosti i kategoriju suvremenosti. Pritom se ne radi samo o preglednosti same sistematizacije, već i o činjenici da je većina kazivača u svojim kazivanjima govorila u terminima djetinjstva i mladosti, te se poslije referirala na suvremeno doba. Iz kazivanja je također moguće utvrditi vremenske razine, budući da su kazivači govorili o svojim iskustvima spominjući pritom koliko su godina imali u to vrijeme. Pojedine kazivačice iznosile su podatke o kojima su im govorili njihovi roditelji i pradjedovi.

U svakom se lokalitetu i u kontekstu prošlosti i suvremenosti koristi naziv *Vincencije* za proslavu svetog Vinka, a jedino u Sotu spominju se još i nazivi *Vinkovo* i *Vincekovo*. Održava se redovito bez obzira na datum, vrijeme i klimatske uvjete. U Sotu kazivači napominju da se u vinograd ne odlazi u slučaju mećave ili kiše, a kazivač Kazimir Peške iz Petrovaradina čak navodi da se *Vincencije* obavezno slavi, ali kod kuće, dočim svi ostali kazivači navode da se obavezno ide u vinograde. U Rumi se sv. Vinko slavi makar bio i radni dan, ako se uspije skupiti kritična masa ljudi. U

svakom je selu također zabilježena pojava obrezivanja čokota, vješanja kobasica na čokot (što izostaje u Novom Slankamenu, no kazivačica Marica Krčelić potvrđuje da se to prakticiralo u prvoj polovini 20. stoljeća) i izgovaranja molitve tijekom nošenja vina, nošenje slanine i kobasica u vinograd, loženje vatre (u Sotu se spominje i paljenje tamjana), pjevanje u vinogradu, te slavlje u velikim grupama. Ovi elementi običaja potvrđeni su u svim lokalitetima.

Razlike u običajima pojavljuju se ponajviše u kazivanjima o prošlosti. Vjerujem da je to stoga što se samo sjećanje distorziralo s obzirom na prolazak vremena i uvide stečene putem drugih medija, ali i zbog činjenice da su većina kazivačica žene koje same nisu sudjelovale u izvođenju običaja. Nadalje, u Rumi je praksa započela tek prije petnaest godina pa niti ne postoji sjećanje o prošlosti, dok u Starom Slankamenu praksa nije niti zabilježena. U svakom je selu potvrđeno da su svećenici u prošlosti odlazili u vinograde i izgovarali posebne molitve, a u Novom Slankamenu je svećenik osim molitve palio i svijeću. Također se u svakom selu spominje da se pucalo iz pušaka, jedino u Sotu i iz topova i pištolja. U svakom se selu odlazilo u kolibu u vinogradu, gdje su se kobasice vješale na čokot. Sot se izdvaja kao lokalitet u kojemu se pojavljuju prakse koje se drugdje ne spominju: dolazak tamburaša, glazbenika i harmonikaša, plesanje u vinogradu te izrada *evenke*, što upućuje na to da bi se u daljnjem istraživanju trebala obratiti pozornost i na takve prakse. Odlazak žena u vinograd zabilježen je samo u Sotu i Novom Slankamenu, kao i priprema i nošenje kolača u vinograd. Tako su se u Sotu nosile *krofne*, *lepirice* i *bresorke*, dok su se u Novom Slankamenu nosile *krofne* i *štrudle*. U Rumi se poslužuju velike količine *krofni* u nastavku proslave u kulturnom domu, te kazivači napominju da ih njihove žene rade svake godine za proslavu (Slika 11).

U Rumi, Sotu i Novom Slankamenu se u prošlosti odrezana loza nosila kući, nosila se na groblje vinogradarima, te se iz nje proricalo. Ipak, u Novom Slankamenu

Slika 11. Pladanj s krofnama na proslavi svetog Vinka u Rumi 22. 1. 2018. Snimila Maja Flajsig.

kazivačica Slavica Gregurić ističe da takve prakse izvode samo pravoslavci. Nadalje, jedino u Novom Slankamenu nije pravoslavno i katoličko stanovništvo išlo zajedno u vinograd, gdje je jedino zabilježeno nošenje rakije u vinograd. U Petrovaradinu i Sotu djeca su odlazila vinograd, te se nosila i sveta voda. Pritom kazivači iz Petrovaradina napominju da se u vinograd obavezno nosila i grančica šimšira kojom se sa svetom vodom prskalo, dok se u Sotu vino miješalo s vodom, a kazivačica Katica Bohnička navodi da je ona posvetila vinograd na četiri strane svijeta. U istim se mjestima obavljala molitva Očenaša pri rezanju, a Kata Vulčević iz Sota navodi da se osim Očenaša govorilo i „Koliko kapljica, toliko litrica“. Specifično za Sot je bilo to što je ondje zabilježeno da se svetio cijeli vinograd. U Petrovaradinu i Rumi svetilo se samo jedno mjesto u vinogradu, što potvrđuju i pojedini kazivači u Sotu. Stanovnici Petrovaradina i Sota napominju kako su morali biti izrazito pažljivi pri obilježavanju sv. Vinka za vrijeme Jugoslavije, dok stanovnici Novog Slankamena ne izdvajaju veći oprez vezano uz to razdoblje.

Danas ima više sličnosti među lokalitetima u obilježavanju ovoga blagdana. Tako je u svakom selu zabilježeno da u vinograd odlaze i žena i djeca, što stoji u korelaciji s mišljenjem da je razlog održavanja običaja primarno druženje. Kao jedan od razloga održavanja običaja također je navedeno poštivanje vinogradarskog kalendara, no samo u Sotu i Novom Slankamenu. Međutim, u svakom selu kazivači kao razlog prestanka održavanja običaja spominju mali broj vinograda, dok se u Petrovaradinu i Novom Slankamenu kao razlog gubljenja običaja navode i miješani brakovi. Kazivači također navode da zbog posla ne mogu ići u vinograd ujutro, ali to redovito čine nakon posla. U svakom se lokalitetu nosi vino, kobasice i slanina. U svim selima se u vinogradu i kuha, osim u Rumi, gdje se pripremljena hrana jede u kulturnom centru, dok se u vinogradu peku na vatri suhomesnati proizvodi, što je također karakteristično za sva sela. U svakom lokalitetu se u vinogradima pjeva, loži se vatra i obrezuje čokot, a nakon posjećivanja vinograda se sakupljaju u većim skupinama. U Novom Slankamenu, za razliku od ostala dva lokaliteta, izostaje uključivanje svećenika u običaj, te se ondje niti ne nosi sveta voda u vinograd (u Sotu se ona miješa s vinom), ne izgovara se posebna molitva, niti Očenaš, što je prisutno u ostalim selima. U Sotu pojedine obitelji odlaze u vinograd i individualno bez svećenika. U Rumi je stavljen veliki naglasak na religijski obred, jer župnik naglašava da je to ujedno i način da se educira stanovništvo i pozove u crkvu. U Novom Slankamenu izostaje praksa vješanja kobasica u vinograd zadnjih pedesetak godina, odlazak u kolibu u vinogradu i proricanja iz vinove loze, iako kazivači znaju da se to radi u drugim selima. U Sotu su pak zabilježene prakse odlaženja u vinograd pješke, kako bi se odala počast tradiciji, plesanja u vinogradu, dolaska harmonikaša, tamburaša i drugih glazbenika, te svećenja čitavog vinograda. U Petrovaradinu kazivači niječu da se pucalo, što ističu kao praksu pravoslavnog stanovništava. U Sotu navode kako se danas najčešće puca petardama, a u Slankamenu iz lovačkih pušaka. Što se međureligijskog dijaloga tiče, u selima Ruma, Sot, Novi i Stari Slankamen kazivači navode kako pravoslavci i katolici zajedno obilježavaju katoličkog svetog Vinka i pravoslavnog svetog Trifuna.

Zaključak

Iako mi je na početku rečeno da se Srijem dijeli na svinjski i vinski, u vinskom Srijemu ipak nije preostalo toliko vinograda koliko sam se inicijalno nadala. Tako su tri ključna faktora važna za određivanje značenja obilježavanja blagdana sv. Vinka. Jedan je bio rod kazivača, drugi je bio nacionalna zastupljenost Hrvata u selima i njihov odnos sa sumještanima Srbima, dok je treći radikalno smanjivanje vinogradarske djelatnosti u selima.

Svi ovi faktori imaju korijen u sociobiološkoj stvarnosti ovih sela. Žene u prošlosti nisu sudjelovale jer je odlazak u vinograd na proslavu svetog Vinka praksa kojom se pretežito bave muškarci. Međutim, s obzirom na to da su muževi kazivačica umrli, one su jedine ostale kao čuvarice znanja kojeg su od njih dobile, što je potvrđeno u svakom selu. Najviše znanja o prošlim praksama obilježavana blagdana sv. Vinka imaju najstarije žene.

Drugi značajan faktor je nacionalna zastupljenost Hrvata u selima i njihov odnos sa Srbima. Hrvatsko stanovništvo je u opadanju, a veliki problem u Petrovaradinu i Sotu predstavljaju brakovi čiji su supružnici različite vjere. Većinom prevladava pravoslavna vjera u takvim brakovima, pa i običaji odumiru. Dapače, često se slavi pravoslavni vinogradarski svetac sveti Trifun nauštrb svetog Vinka. Samo u Sotu i Rumi, i sporadično u Novom Slankamenu, postoji praksa sudjelovanja Srba u proslavi svetog Vinka, kao i sudjelovanja Hrvata u proslavi svetog Trifuna. Razlog većem izostajanju te prakse, koja je u prošlosti bila više izražena, leži u zategnutim međuetničkim odnosima izazvanim Domovinskim ratom u kojima još uvijek vlada gotovo prešućeni prijepor među dvjema etničkim skupinama. Posebno se pritom izdvaja Novi Slankamen, iz kojega je raseljeno hrvatsko stanovništvo, dok je Sot selo koje nije doživjelo Domovinski rat toliko intenzivno, te je stoga međureligijski dijalog bolje ostvaren. To se reflektira i na praksi samog blagoslova vinograda. Vezujući elemente koji imaju obilježja poganskih religijskih elemenata a koji su prisutni u pravoslavlju, srijemski Hrvati odbijaju izvesti određene prakse za koje ne smatraju da su izvorno hrvatskog podrijetla. Tako u pojedinim selima postoji otpor prema pucanju, proricanju i nošenju grančica na grobove jer se to povezuje s pravoslavljem te je izvođenje običaja izraz identifikacije s katoličanstvom i pripadnošću hrvatskom narodu. Uz religiju je vezan još jedan faktor koji se pojavljuje u svakom selu, za koji se čini da je indirektno vezan uz navedenu društvenu situaciju. Kazivači napominju kako svećenici ne žele odlaziti u vinograde i na taj način zanemaruju svoj narod. Svećenstvo kao kategorija koja okuplja zajednicu u tom slučaju ne ispunjava svoj zadatak, te također doprinose odumiranju običaja. Primjer dobre prakse pojavljuje se u Rumi, gdje svećenik svoju ulogu u vinogradu tijekom obreda razumijeva prosvjetiteljskom, te smatra da njegova dobra volja i predanost zadatku može potaknuti ljude na dolazak u crkvu.

Posljednji faktor se tiče ekonomske situacije koja je zadesila područje uzletom kapitalizma. Vinogradi nisu više isplativi, te se stari način obrade vinograda više ne prakticira. Potrebna je modernizirana tehnologija, te se više ne sade na čokote, već

je proizvodnja plantažna. Potrebno je ulaganje veće količine novca, a više se ne gaje autohtone vrste već one uvezene. Monopol preuzimaju velike vinarije s velikim površinama čiji je glavni poticaj kapital. Imajući to u vidu, jasno je zašto većina ljudi prodaje vinograde i vadi lozu. Kao što kazivač Kazimir Peške iz Petrovaradina kaže, a i ostali kazivači ponavljaju: „Vinogradu treba sluga, a ne gospodar“, u tome se krije jedan od glavnih razloga opadanja vinogradarske prakse. Oni koji imaju monopol ne njeguju običaj jer vinograd za njih ima striktno utilitarnu funkciju, drugi vinogradi nestaju u korist sadnje voćaka i naposljetku mali je broj vinograda u kojima se uopće može obilježiti blagdan svetog Vinka. Zbog toga u Petrovaradinu ljudi umjesto u vinograd odlaze u šumu, kako bi se običaj ipak na neki način održao, makar u izmijenjenom obliku.

Većina kazivanja bazira se na sjećanju koje je po svojoj prilici uvjetovano sadržajem prikazivanom na televiziji. Tako saznajem da je unatrag par mjeseci na HRT-u emitirana emisija o svetom Vinku, kao i na lokalnoj televiziji, gdje je prikazivana emisija o proslavi u Rumi. S obzirom na to da su muševi starijih kazivačica davno umrli, a žene prate televizijski program, čini se da je sadržaj mogao imati utjecaja na njihovo kazivanje te da se stoga nužno ne radi o autentičnom obilježavanju blagdana sv. Vinka u srijemskim selima. Nadalje, kazivači u Rumi i sami spominju da su saznanja o prakticiranju običaja stekli gledanjem emisija na HRT-u o običaju sv. Vinka u Hrvatskoj budući da se običaj ponovno počeo prakticirati prije petnaest godina. Dakle, s jedne strane, utjecaj medija je u obilježavanju blagdana svetog Vinka također vrlo značajan. S druge strane, većina kazivača ističe kako je okupljanje članova hrvatske zajednice ili obiteljsko okupljanje razlog obnavljanju običaja, pogotovo ako se radi o susretanju obitelji koje ne žive u istom mjestu, kao što je to slučaj u Sotu. Tako običaj opstaje ponajviše zbog kohezivne uloge koju ima u zajednici srijemskih Hrvata. Naime, druženje je u svakom selu navedeno kao primarni razlog održavanja običaja, dok je nekadašnja svrha obilježavanja početka vinogradarske godine gotovo zanemariva.

Literatura:

- Černelić, Milana. 1998. Kroz godinu dana srijemskih običaja vukovarskog kraja. *Etnološka tribina*, 21:129-140.
- Darabašić, S. 2018. Vinogradi – mjesto truda i radosti. *Hrvatska riječ*, 26. siječnja, br. 771:34-35.
- http://www.hrvatskarijec.rs/preuzmi/arhiva/HR_771_od_26_01_2018/ (pristupljeno 03. travnja 2019.)
- Grbić, Jadranka. 1992. „Narodni običaji i vjerovanja u Iloku i ostalim naseljima“. *Narodna umjetnost*, 29:275-295.
- Kolić-Kličić, Vesna. 1995. „Sveti Vinko – Patron vinogradara sjeverne Hrvatske“, *Etnološka tribina*, 18:149-154.

Popis kazivača:

Sot:

Katica Bohnička, rođ. Kiš 1935.
Perica Dermišek, rođ. 1966.
Ana Dovčak, rođ. Peld 1950.
Mija Dovčak, rođ. 1948.
Darija Mendan, rođ. Dovčak 1976.
Kata Vulčević, rođ. Drobina 1935.

Petrovaradin:

Ivan Klajn, rođ. 1950.
Mara Kračun, rođ. Kamr 1931.
Vinko Miler – Majkaz, rođ. 1935.
Kazimir Peške – Kazo, rođ. 1951.
Nevenka Župančić, rođ. Kautenberger 1937.

Ruma:

Antun Matešić, rođ. 1952.
Nikola Jurca, rođ. 1979.

Novi Slankamen:

Ivan Gregurić, rođ. 1963.
Marica Krčelić, rođ. Fijal 1946.
Franjo Pažin, rođ. 1958.

Stari Slankamen:

Dubravka Krizmanić, rođ. 1971.
Nikola Krizmanić, rođ. 1948
Ružica Krizmanić, rođ. 1949

Summary

Saint Vincent: a celebration of the Croatian winegrowers' patron saint in Srijem

The paper presents the results of the study of celebration of St. Vincent's in the Croatian communities of Srijem, conducted in April 2017 in Sot, Petrovaradin and Novi Slankamen, and in January 2018 supplemented by research in Stari Slankamen and Ruma, where the author conducted a research using participation and observation. The characteristics of the wine-growing tradition that mark the beginning of each wine-growing year, the way they have changed over time, as well

as the differences and specificities in the practice of the customs in the studied localities are presented. The socio-biological circumstances that condition the change of customs or absence thereof will be highlighted to gain a closer look at everyday life and their reflection on the cultural heritage of the area.

Keywords: of St. Vincent, winegrowing customs, Srijem